

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.251

Dimarts, 16 de febrer del 2016

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: desrenyonat
- 2 Jordi Badia i Pujol ► L'Institut d'Estudis Catalans integra cinc diccionaris en una sola web
- 3 J. Leonardo Giménez ► Atarantar, torbar i torba
- 4 Alexandre Ordaz ► Ensenyar el valencià
- 5 Vanessa Bretxa ► Qui comença una conversa en català?
- 6 Enllaçòdrom

Ja heu confirmat la subscripció a
l'InfoMigjorn?

Si ho feu abans de l'1 de març, teniu un 25% de descompte (15€ l'any)

InfoMigjorn és un butlletí que distribueix missatges informatius relacionats amb la llengua catalana. Es publica dues vegades per setmana, dimarts i divendres. Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots. Edició: Isabel Casadevall.

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php>. Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat. @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: desrenyonat

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 240

desrenyonat

Amb un fort a la zona lumbar. *Estic desrenyonat. No puc ni manejar-me. A mi no em digues mai més de fer faenes acatxat.*

En la rondalla «Nabet» d'Enric Valor trobem: «—Jo em faré vell —deia l'Adrià— i necessitaré un fadrí que m'ajude en les feines feixugues i abrasides; almenys un. Tu no pots manejar l'aixada i fer un guaret de dos pams en l'horta, i jo a voltes n'estic desrenyonat...»

Desrenyonar-se és 'realitzar una activitat que ens produïx dolor a les vèrtebres lumbar': *Tu no tens costum de cavar. Et desrenyonaràs, ja ho voràs.*

La llengua estàndard sol emprar: esllomat

En castellà es diu: *deslomado, derrengado*

2 L'Institut d'Estudis Catalans integra cinc diccionaris en una sola web

Jordi Badia i Pujol

VilaWeb, 02/02/2016

<http://www.vilaweb.cat/noticies/linstitut-destudis-catalans-integra-cinc-diccionaris-en-una-sola-web/>

Fent la cerca d'un mot al 'Diccionari de la llengua catalana', es poden consultar alhora l'Alcover-Moll, el diccionari descriptiu, el de sinònims i el portal Terminologia de Ciències i Tecnologia

L'Institut d'Estudis Catalans ha incorporat noves eines a la versió en línia del [Diccionari de la llengua catalana](#) (DIEC2), de manera que es poden consultar fàcilment la resta de diccionaris del IEC. Ara ja no cal cercar una mateixa paraula en tots aquests diccionaris per a obtenir-ne els resultats. Des de la web del DIEC2, després de fer la cerca d'un mot, hom pot accedir directament als

resultats del [Diccionari descriptiu de la llengua catalana](#), del [Diccionari català-valencià-balear](#) (DCVB) –conegut per diccionari Alcover-Moll–, del [Diccionari de sinònims](#) d'Albert Jané i del portal [Terminologia de Ciències i Tecnologia](#) (CiT).

Quan un usuari cerca una paraula al DIEC, immediatament li apareix el resultat de la cerca, juntament amb quatre botons que fins ara no hi eren, corresponents als quatre diccionaris que s'hi han vinculat. Aquesta nova eina té una gran utilitat per a qualsevol usuari de la llengua, però especialment per a lingüistes, professors, periodistes i escriptors, que d'ara endavant s'estalviaran passos i temps a l'hora de fer consultes i cerques terminològiques.

Les quatre obres que ara es poden consultar des del *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC2) són aquestes:

Diccionari Alcover-Moll

El *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB), més conegut per 'diccionari Alcover-Moll', és un diccionari descriptiu i etimològic que recull tot el cabal lèxic del català des d'un punt de vista molt ampli: de totes les èpoques històriques i de tots els dialectes. El DCVB és una gran font per a qualsevol professional de la llengua i, en general, per a qualsevol usuari interessat en la varietat i l'etimologia dels mots catalans. La direcció i l'elaboració principal de l'obra anaren a càrrec de mossèn Antoni Maria Alcover i Sureda i el seu col·laborador principal, Francesc de Borja Moll, que és qui va poder-la culminar el 1962. Però en aquesta obra magna hi van contribuir una munió de 'corresponsals' repartits per tot el país, que hi aportaren fitxes lexicogràfiques.

El diccionari és format per deu volums, un total de 9.850 pàgines que inclouen més de 160.000 articles i una gran quantitat d'il·lustracions. L'any 2003 l'Institut d'Estudis Catalans el va informatitzar i de llavors ençà s'ha pogut consultar per internet.

Diccionari de sinònims

El *Diccionari de sinònims* d'Albert Jané, obra de referència de la lexicografia catalana, es podia consultar en línia des del desembre passat. Conté 27.542 articles i ofereix diverses opcions de cerca.

Cada article consta d'una entrada (el lema, que és la forma que la identifica i encapçala) i d'una llista de sinònims o més d'una, disposades per accepcions, és a dir, per significats. A més a més, també s'hi dóna informació sobre la categoria lèxica i gramatical de cada mot.

Diccionari descriptiu de la llengua catalana

El *Diccionari descriptiu de la llengua catalana* (DDLC) presenta els mots des del punt de vista del contingut i de l'ús. El concepte de diccionari descriptiu s'oposa al de diccionari normatiu, perquè intenta reflectir els usos lèxics reals i no únicament els que són considerats admesos per la normativa lingüística establerta o convinguda.

El DDLC és una obra en elaboració permanent. Forma part del *Diccionari del Català Contemporani* (DCC), un projecte lexicogràfic de gran abast desenvolupat al IEC des del 1985, que té per objectiu general d'aplegar sistemàticament les dades sobre el lèxic català. Els articles del DDLC es difonen per internet durant el procés de redacció de l'obra a mesura que vagin assolint un nivell d'elaboració prou avançat.

Terminologia de Ciències i Tecnologia

El portal Terminologia de Ciències i Tecnologia (CiT) conté essencialment tres apartats: una biblioteca en línia d'obres terminològiques (BiblioCiT), un motor de cerca avançat i la interfície ContextCit, amb informació de revistes especialitzades.

La biblioteca [BiblioCiT](#) aplega un total de 170.000 unitats terminològiques catalanes. A més, les 58 obres que formen part de la biblioteca poden ser consultades individualment.

El motor de cerca [CercaCiT](#) permet de consultar totes les obres de la biblioteca BiblioCiT simultàniament o per grups temàtics.

Finalment, la interfície [ContextCiT](#) ens presenta contextos d'ús de termes aplegats en les revistes especialitzades recollides en l'Hemeroteca Científica Catalana.

Un cas pràctic: cercar la petjada

Si entrem al DIEC i escrivim *petjada* a la casella 'Entrada a cercar', obtindrem un resultat simple, la definició del mot, amb dos exemples:

«Senyal que deixa el peu d'una persona o d'un animal a la terra per on ha passat. Es veien les petjades d'un ós. Seguint aquestes petjades, arribarem segurament a alguna cabana de pastors.»

Des d'aquesta mateixa pàgina, damunt el resultat, podem consultar el diccionari Alcover-Moll pitjant el botó DCVB. La informació que en resultarà serà molt

més completa: definició, traducció a l'espanyol, exemples literaris (de *Lo Somni* de Bernat Metge, per exemple), locucions, refranys, transcripció fonètica i possibilitats etimològiques.

Tornant a la pestanya inicial, podem consultar sinònims de *petjada*. No tan sols obtindrem la llista que cerquem (*petja, rastre, pas, senyal, empremta*), sinó els sinònims de tots els mots que contenen *petjada* com a sinònim. I encara més: fent doble clic damunt qualsevol mot de qualsevol llista anirem a parar a una pàgina amb tots els sinònims del mot clicat. És molt fàcil de navegar-hi i molt difícil de no trobar-hi el sinònim exacte.

Si retornem a la pestanya del DIEC, premem damunt el botó DDLC i demanem 'Mostrar l'article', obtindrem la informació del *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*. Ací hi ha definicions detallades, informació estadística, variants, etc., però sobretot una gran quantitat d'exemples d'ús, essencialment contemporanis. Per exemple, en el sentit de 'Senyal que deixa el peu d'algú o d'algun animal en un terreny o en una superfície', hi trobem exemples de Marià Manent, de Rubió i Tudurí, de Vicens Vives i de Pedroló; són exemples que ens ajuden a entendre el significat del mot i el contextualitzen. És un diccionari molt complet i útil especialment per a comprovar si el sentit que volem donar a un mot ha estat usat pels autors seleccionats.

Finalment, clicant damunt CiT, podem comprovar que *petjada* forma part del 'Vocabulari forestal' i que és un terme emprat en l'àmbit de la caça; així mateix, trobem informació del *Diccionari de geologia*, que ens diu que *petjada* és un terme de paleontologia i de sedimentologia, concretament de petrologia sedimentària. Ens presenta la definició i traduccions a l'anglès, a l'espanyol i al francès.

3 Atarantar, torbar i torba

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 08/02/2016

<http://www.levante-emv.com/cultura/panorama/2016/02/08/atarantar-torbar-i-torba/1376246.html>

La meua més que companya Lola em pregunta si en el meu poble ens atarantem, si gastem el verb *atarantar*. Li conteste que sí, és un verb que usem amb normalitat. La pregunta ve perquè fent un barret amb dos conegudes, una

d'estes digué: «Ma mare està encara atarantada» (havia sigut atropellada feia dos o tres dies per un cotxe, però sense massa gravetat). Supose que està ben clar per a la majoria de valencianoparlants què vol dir «estar atarantat o atarantada», però una de les improvisades tertulianes, molt més jove, s'estranyà en sentir eixa paraula, exclamant que no la coneixia, que no l'havia sentida mai.

Com que és d'un poble diferent de les anteriors i, com he dit, més jove, no sé si eixe desconeixement és perquè és una paraula desconeguda en alguna zona o comarca o perquè està en retrocés entre la jovenalla. Faig unes quantes enquestes casolanes entre jóvens per baix de la vintena, i tots la usen o la coneixen perfectament. *Atarantar* és 'atordir, torbar el sentit, l'ànim', *Li pegà un colp al cap i l'atarantà*, *Si xillen tots alhora m'ataranten*. Després d'un esglai tots podem quedar un poc atarantats, com la mare de la tertuliana esmentada. A alguns dels detinguts en l'Operació Taula els vam poder vore un poc (o molt) atarantats, quan eixien de declarar a la Benemèrita. Tenien per a això i per a més. Que què?, que diria Xavi Castillo. Parcialment, *atarantar* és sinònim de *torbar*, que pot tindre diversos significats. Pot voler dir 'destorbar, distraure (a algú) del que està fent', *No el torbeu, que ha d'acabar la faena*; 'distraure, entretindre', *No torbeu la xiqueta, que està fent els deures*; 'alterar la quietud, la serenitat, la lucidesa (d'algú o d'alguna cosa)', *Li han torbat l'enteniment*; 'sentir una pertorbació de l'ànim, immutar-se'; *Quan t'ha vist, s'ha torbat i no ha sabut què dir*; 'entretindre's innecessàriament'. Però hi ha un ús de *torbar* que els principals diccionaris de referència no el registren (sí que l'arregla el de la RACV), però en moltes zones és usual, com és el sentit de 'mareig/marejat', 'de vertigen': *Estic torbat, tot em pega voltes, Conduïx a espaiet, que hi ha moltes revoltes i la xica es torba*. I el torbament, com a sensació de mareig, també és, precisament, una *torba* com definix el *Diccionari normatiu valencià* eixa paraula, també registrada pels principals diccionaris.

Eugeni S. Reig, en *El valencià de sempre*, arregla la paraula *torba* i la definix com a 'mareig lleuger, defalliment momentani' i fa una citació de la rondalla «El Gegant del Romaní», d'Enric Valor: «De sobte es va trobar malament, li agafà una torba i demanà auxili a Enriqueta». No fa moltes setmanes a un parent meu, de vora 80 anys, per fer massa esforç en l'horta li agarrà una torba (o mareig) i s'hagué d'assentar en el marge. L'altre dia un dels de l'Operació Taula, ara tan universal, se'l veia tan pàl·lid, tan engroguit de cara que semblava que anava a agarrar-li una torba.

4 Ensenyar el valencià

Alexandre Ordaz

Núvol, 01/02/2016

<http://www.nuvol.com/opinio/ensenyar-el-valencia/>

El diari Notícies de Puçol ha estrenat una nova secció titulada “Ensenya la llengua”, sobre dubtes i errors freqüents que es fan en valencià. Alexandre Ordaz ha llegit un dels seus articles i n’ha fet una anàlisi que publiquem a Núvol:

Nova secció del *Notícies de Puçol*, titulada “Ensenya la llengua”. Una secció amb molt bona voluntat, però amb un enfocament poc encertat i poc efectiu. Mirem...

Ensenya la llengua

Escriu: **Lola Mercado**

Esta nova secció del *Notícies de Puçol* naix amb la intenció de despertar en tots nosaltres **l'amor per la nostra llengua materna**, per parlar-la i escriure-la com toca, per fer d'ella una eina útil per a comunicar-mos.

També tindran cabuda **dites i expressions populars** que els nostres avantpassats han emprat amb tota naturalitat per a descriure la realitat quotidiana.

Relaciona amb fletxes

A aixopluc	en gran quantitat
A la babalà	a recer
A balquena	sense posar atenció

Com es diu?

NO ES DIU	ES DIU
Abandono	abandonament
Abogat/da	advocat/da
Abono	adob(camp), abonament (metro, autobús...)
Abraç	abraçada

Dites del mes de gener

Al gener, tanca la porta i encén el braser.
Neu al gener, tot l'any va bé.
Mes de gener, mes malfeiner

—Secció “Ensenya la llengua” de *Notícies de Puçol*

¿Com que no es diu “abraç”? Hem de consultar més el diccionari (el normatiu o, com a mínim, algun d'este segle), sobretot abans de dir que una cosa “no es diu”.

¿Fem bé “ensenyant” el valencià com una llengua del “no es diu”? Això ¿és normal? ¿Passa en l'ensenyament de les llengües? ¿Li fem un favor al foment de l'ús del valencià actuant d'eixa manera? ¿Tira avant als possibles nous usuaris del valencià o els tira arrere? I ¿de deveres els fa “aprendre” valencià? ¿Aprenen a usar el valencià o aprenen que, suposadament, no es diu “abraç”?

La secció, tal com està concebuda, seria normal en els anys 70 o 80, quan hi havia un percentatge d'ús social alt del valencià oral i l'ensenyament es centra-

va en augmentar la poca alfabetització, en un context d'inici d'un procés de normalització. ¿És normal dins d'un diari que ja està escrit al 100% en valencià i en el segle XXI?

Hui en dia, l'ensenyament de llengües es centra en l'enfocament comunicatiu, no en manies particulars al voltant de paraules. Vullc pensar que, en el cas del valencià, també. Com a mínim, jo procure aplicar-ho quan l'ensenyem als meus alumnes. Presentar-los el valencià com a una llengua per a ser usada, que s'aprén usant-la sense por i amb un poquet d'ajuda. I, si pot ser, estimant-la. En positiu, no en negatiu.

De maneres desfasades, elitistes, negacionistes, repressives..., tota pedra no fa paret. Encara que hi haja molt bona voluntat. Docents: reflexionem, sigam autocrítics, millorem i canviem estratègies si, en compte de ser els més sabuts, el que volem és servir al valencià i a la societat.

Xarrem.

Del mateix autor podeu llegir el treball "[Les grafies tg i tj en valencià: ¿útils o inútils? Una solució occitano-romànica i pel consens](#)", publicat originalment a la revista *Paraula d'Òc*, època II, núm. 13 (2015).

5 Qui comença una conversa en català?

Vanessa Bretxa

Racó Català, 05/02/2016

<http://www.racocatala.cat/opinio/article/38614/qui-comenca-conversa-en-catala>

L'objectiu principal d'aquest apunt és presentar unes quantes dades sobre la freqüència en què els catalans inicien converses en català a partir de les dades de l'Enquesta d'Usos Lingüístics de la Població 2013 ([EULP13](#)). D'entrada, però, partim de la base que el comportament lingüístic dels individus està rutinitzat i organitzat. D'una banda, entenem que la parla, com moltes de les accions humanes quotidianes, està dirigida des de la subconsciència a partir de l'experiència que es va acumulant al llarg del procés de socialització de l'individu. D'altra banda, s'ha de tenir en compte que, en siguem o no conscients, les interaccions humanes no són caòtiques sinó que són estructurades, organitzades i força sovint previsibles. D'aquesta manera, doncs, les pautes o normes soci-

als fan possible la convivència i la interpretació comunicativa dels éssers humans ([Bastardas 1996](#)). Així doncs, el comportament lingüístic és fàcilment convertit en rutina, en norma i en expectativa.

Quanta gent és capaç de tenir una conversa en català?

Abans de conèixer qui comença una conversa en català cal fer un pas previ, ja que no es pot esperar que una persona s'adrexi al seu interlocutor en català si no el sap el parlar. Segons les dades de l'EULP13, el 15% de la població de Catalunya de 15 anys o més (concretament, 870.000 persones) diu que no sap parlar català. Així doncs, el 85% dels catalans sap parlar català. En el cas del castellà és el 99,7% de la població que diu saber-lo parlar, és a dir, tota la població.

Qui inicia una conversa en català?

El 51%, que representen al voltant de 3 milions de persones, diu iniciar sempre o molt sovint converses en català. A l'entorn d'1 milió de persones (18% de la població) diu iniciar poques vegades una conversa en català, i un 31% (1,8 milions de persones) diu que mai inicia una conversa en català.

És important el lloc de naixement? Sí, l'origen geogràfic familiar, és a dir, el lloc de naixement dels individus i el dels seus pares, és la variable sociodemogràfica que més explica la probabilitat que una persona iniciï una conversa en català o no. El 89% dels informants que tant ells com els seus progenitors han nascut a territoris de parla catalana (TPC) diuen iniciar sempre o molt sovint converses en català. A l'altre extrem, trobem els nascuts a la resta de l'Estat espanyol i a l'estranger, on només el 18% diuen iniciar converses en català.

El poble on vivim és rellevant? Sí, si voltem per Catalunya hi ha haurà més probabilitat que algú comenci a parlar amb nosaltres en català segons on ens trobem. Si agafem de mitjana el que passa a Catalunya, podem identificar tres grans grups territorials:

Terres de l'Ebre Comarques centrals Àmbit de Ponent Alt Pirineu i Aran Comarques gironines	Camp de Tarragona Penedès Barcelona	Àmbit metropolità
--	---	-------------------

Finalment, per saber qui comença una conversa en català, com ja és d'esperar, cal tenir en compte els seus usos lingüístics quotidians. Tots els catalanoparlants habituals diuen iniciar sempre o molt sovint converses en català (100%, 1.600.000 habitants). A l'entorn del 70% del grup dels alternadors, és a dir, que utilitzen tant el català com el castellà habitualment, diu iniciar molt sovint converses en català. Finalment, els dos últims grups –castellanoparlants habituals i al·loglots no usuaris del català– tenen uns comportaments molts semblants. A l'entorn d'un 60% diuen no saber parlar català o no iniciar mai converses en català, i menys d'un 5% diu iniciar converses en català.

En resum, la meitat dels catalans diuen començar sempre o molt sovint converses en català però aquest fet encara està molt relacionat a l'origen geogràfic familiar i a l'entorn sociolingüístic més proper. Així doncs, el català encara li queda força marge per convertir-se en la llengua franca i anònima dels catalans. A l'entorn d'un terç dels catalans diu que mai comencen converses en català, i una bona part d'aquests han nascut fora de Catalunya, això vol dir, que calen polítiques més actives per a la promoció de l'aprenentatge i l'ús de la llengua al carrer.

6 Enllaçòdrom

- ▶ [“La televisió algueresa estrena un programa en català”](#) (*VilaWeb*, 07/02/2016). ‘Miques de vida algueresa’ retrata la ciutat i els seus habitants.
- ▶ Mireia Rourera, [“Surt a la venda el primer Alcorà en català de butxaca”](#) (*El Punt Avui*, 04/02/2016). Afers Religiosos diu que la traducció és cada cop més utilitzada per la comunitat musulmana.
- ▶ Selena Soro, [“Adéu al LAPAO: el català torna a ser català a la Franja”](#) (*Ara*, 29/01/2016). El govern aragonès va fer ahir una esmena en què fixava la llengua catalana com a pròpia del territori.
- ▶ Maria Cucurull, entrevista a Jaume Salvanyà: [“Crec que hi ha un català col·loquial genuí que està desaprofitat”](#) (*El Periòdic d'Andorra*, 28/01/2016)
- ▶ [“Llengua, societat i poder”](#): cicle de conferències sobre sociolingüística a Tortosa (*Núvol*, 06/02/2016)